

VÉGSŐ ISTVÁN**„Két város”**Polgármesterek és helyi választások
Cegléden és Kiskunhalason, 1920–1929DOI: <https://doi.org/10.56944/multunk.2022.2.4>

Elsősorban az úgynevezett Három Várost, azaz Kecskemétet, Ceglédet és Nagykőröst szokták összehasonlítani, aminek történeti, gazdasági, földrajzi okai és előzményei egyértelműek.¹ Ám épp ezért néha érdemes kilépni ebből a konstruált keretből, és Ceglédet egy másik, de hasonló agrárvárossal összevetni. A két világháború között Kiskunhalas is a Duna–Tisza köze meghatározó középvárosa, ahol elsősorban a mezőgazdaság volt a fontos, mégis már előrehaladt a polgárosodás. '48-as szellemiségű volt mindkét város közéleté. Kiskunhalas és Cegléd is rendezett tanácsú város volt Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyében. A dualizmus korában komoly gazdasági fejlődésnek indult a „két város”, és lakóik száma is jelentősen nőtt.²

A rendezett tanácsú városok választásait a dualizmus korában a községi törvény, az 1886. évi XXII. tc. alapján rendezték meg. Az 1912. évi LXIII. tc. szerint az első világháború kitörésekor meghozott jogszabályok maradtak életben (rendeleti kormányzás). Az 1915. évi VI. tc. meghatározta, hogy az időközi választások kivételével a törvényhatóságokban általános választások nem tarthatóak a békekötés napját követő három hónapig.

¹ Bővebben lásd NOVÁK László Ferenc: *A Három Város néprajza*. Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék, Debrecen, 2015.

² 1869 és 1920 között Cegléd népessége közel 70%-kal nőtt (22 000-ről 37 000 főre), míg Kiskunhalasé megduplázódott (13 000-ről 26 000-re). SZABÓKY Alajos (szerk.): *Az 1920. évi népszámlálás. Első rész. A népesség főbb demográfiai adatai községek és népesebb puszták, telepek szerint*. Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság, Budapest, 1923. 277.

Ez a korlátozás nem vonatkozott a rendezett tanácsú városokra, de 1919 után viszont a háromévente tartott helyhatósági választások sok helyen elmaradtak. A Friedrich-féle kormányzat 5985/1919. ME sz. rendelete rögzítette, hogy a helyi választások időpontját majd külön rendelettel állapítják meg. Mindenesetre a városi tisztviselők hivatali megbízását az 1920. évi VII. törvény-cikk meghosszabbította addig, amíg az új jogszabály szerint megválasztott új testületek tisztújítást nem tartanak.³ A rendezett tanácsú városoknál lehetett volna helyi választásokat tartani az 1886-os községi törvény alapján, ám ezt 1923 elején a Magyar Városok Országos Kongresszusa nem ajánlotta a belpolitikai helyzet, illetve bizonyos „szerveződések” miatt.⁴

Cegléden 1918 előtt a politikai viszályokat elsősorban a '48-as, függetlenségi, kiscgazda, illetve a király- és kormánypárti, konzervatív-liberális erők közti küzdelem határozta meg. Bár országosan számontartott agrár- és munkásmozgalom is volt a településen, az – az őszirózsás forradalom és a proletárdiktatúra idejét leszámítva – érdemben még nem tudott beleszólni a politikai küzdelmekbe.⁵

Cegléd Kossuth városa, de az Antiszemita Párt, így Verhovay Gyula sikereinek helyszíne is. Nemi külső beavatkozás hatására azonban inkább a mérsékelt politikai erők terepe volt a dualizmusban.⁶ 1884-től Gubody Ferenc lett a polgármester, aki a Verhovay-ellenes erőket képviselte 1907-ig. Ezen időszak alatt

³ CSIZMADIA Andor: *A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. századtól a tanácsrendszer létrejöttéig*. Akadémia Kiadó, Budapest, 1976. 362.

⁴ Magyar Városok Országos Kongresszusa igazgatójának levele a képviselőtestületi tagok választása kapcsán, 1923. január 19. Magyar Nemzeti Levéltár Pest Megyei Levéltára (továbbiakban: MNL PML) V. 73.b. Cegléd város polgármesterének közigazgatási iratai. 3/1923. sz. i.

⁵ REZNAK Erzsébet: Társadalmi és politikai harcok, irányzatok a XX. század elejéig. In: IKVAI Nándor (szerk.): *Cegléd története*. Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága, Szentendre, 1982. 263–287.; VIGH Károly: *Vörös Pest vármegye – Pest megye múltjából*. Pest Megyei Múvelődési Központ és Könyvtár, TIT Pest Megyei Szervezete, Pest Megyei Levéltár, Budapest, 1979. 11–24., 84., 161–181.; *Magyarország története a 19. században*. VI. 1890–1914. Szöveggyűjtemény. Szerk.: PAJKOSSY Gábor. Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 739.

⁶ VÉGSŐ István: Kossuth városa a szélsőjobboldal markában. *Clio Műhelytanulmányok*, 2020/9. 4–12.

fejlődött a leginkább a település.⁷ Gubodyt követően, 1907-től az ellenmondásoktól nem mentes, közigazgatási botrányokat is okozó Gombos Lajos lett a polgármester a Függetlenségi és Negyvennyolcas Párt támogatásával. Az 1886-os törvény alapján őt nem lehetett volna polgármesterré választani 1907-ben, mert nem volt helyi születésű, és nem is adózott legalább két éve a városban.⁸ Ennek ellenére mégis megválasztották, többször is, utoljára az utolsó dualizmus kori képviselő-testületi választáson, 1917. június 17-én, így 1918. októberig Gombos volt a polgármester. Őt az őszirózsás forradalom idején, 1918 novemberétől Dobos Sándor követte,⁹ aki országosan is nagy feltűnést keltően 1918. december 19-én előterjesztette Károlyi Mihályt a település díszpolgárává, amit még maga a miniszterelnök is túl korainak tartott, és nem is vette át személyesen az erről szóló okmányokat.¹⁰ 1919 elején Dobos helyett ideiglenesen Kolofont József főjegyző lett a polgármester.¹¹ 1919 márciusától direktórium állt a város élén, majd 1919. augusztustól, a román megszállás idején magyar részről Timbus Endre, Cegléd és környéke főispánja igazgatta a települést.¹²

Érdekesen alakult Cegléden a közigazgatás újjászervezése 1919 őszén. Az 1918. októberi forradalom előtti közigazgatás visszaállításáról szóló (3886/1919. ME sz.) rendelet szerint Gombos

⁷ REZNAK Erzsébet: I. m. 273–279.

⁸ Ölelkezés fáklafénynél. *Ceglédi Újság*, 1907. szeptember 1. 2–3.; NAGY Lajos: Cegléd a Horthy-korszakban. In: IKVAI Nándor: I. m. 355–405., 377.; NAGY Dezső: Cegléd az első világháború alatt, a polgári demokratikus forradalom, Tanácsköztársaság (1914–1919). In: IKVAI Nándor: I. m. 325–354., 329.

⁹ Cegléd Város Képviselőtestületének 1918. november 12. jegyzőkönyve. MNL PML V. 71.a. Cegléd Város Képviselőtestületének iratai. Közgyűlési jegyzőkönyvek, 23. kötet, 188–191.; KOLOFONT József: *Cegléd*. Magyar Városok Monográfiája Kiadóhivatal, Budapest, 1931. 160.

¹⁰ Azelőtt Károlyi egy ideig országgyűlési képviselője volt Ceglédnek. 1919 októberében megfosztották a díszpolgári címtől Károlyit, majd 1946 májusában ismét odaítélték neki. Cegléd Város Képviselőtestületének 1918. december 19. jegyzőkönyve. MNL PML V. 71.a. 23. kötet, 203–206.; KOLOFONT József: I. m. 160–161.; NAGY Dezső: I. m. 329.; REZNAK Erzsébet: *Cegléd város díszpolgárai, 1867–2017*. Cegléd Városi Televízió, Cegléd, 2017. 50–51.

¹¹ NAGY Dezső: I. m. 329.

¹² Cegléd Város Képviselőtestületének 1919. augusztus 9. jegyzőkönyve. MNL PML V. 71.a. 23. kötet, 242.; KOLOFONT József: I. m. 162.

Lajos lett volna a polgármester, de ő nem vállalta a tisztséget, így ismét Dobos Sándor lett a város vezetője.¹³ 1919. október 16-án azonban Dobost lemondatták, helyére Traub József került helyettes polgármesterként.¹⁴ 1919. november 27-én pedig a képviselő-testület a lemondott Traub helyett a fiatal jogászt, Sárkány Gyulát választotta meg helyettes polgármesternek.¹⁵ Ő a keresztény-nemzeti oldalt képviselte, a mindenkori kormánypárt elkötelezett híve volt. Később megválasztották polgármesternek is, így ő állt Cegléd élén egészen a német megszállásig.¹⁶

A településen is felbukkanó szélsőségesek már 1919 végén hangzatos követelésekkel álltak elő, országos figyelmet kivívva maguknak. Az Országos Kisgazda- és Földműves Párt helyi képviselői különféle, elsősorban zsidóellenes rendelkezések meghozatalát, illetve ezeknek a parlament felé továbbítását követelték. A kisgazdák szélsőjobboldali, antiszemita kirohanását az egykor Károlyit díszpolgárrá előterjesztő Dobos Sándor olvasta fel az 1919. december 30-i képviselő-testületi ülésen. Ebben többek között azt javasolták, hogy tegyék helyi és országos rendelkezéssé a zsidók földvásárlásának betiltását, a nem keresztény lapok kitiltását az újságárus standokról, a zsidók uszodahasználatának korlátozását, a zsidók boltbérleteinek felülvizsgálatát, a közhatóságokban a „zsidók lecserélését”, vagy az oktatásban a *numerus clausus* bevezetését.¹⁷ A szakirodalomba kissé félreérthető módon úgy került bele a felolvasott kiáltvány, mintha eze-

¹³ A jegyzőkönyvek alapján egyértelműen polgármesternek címezték Dobost, holott a korabeli jogszabályok alapján csupán helyettes polgármester lehetett volna. Cegléd Város Képviselőtestületének 1919. augusztus 9. jegyzőkönyve. MNL PML V. 71.a. 23. kötet, 242–250.; KOLOFONT József: I. m. 162.; NAGY Dezső: I. m. 386.

¹⁴ Figyelemre méltó megjegyzések kerültek a jegyzőkönyvbe. Eszerint Dobos eddig csupán helyettes polgármester volt, miközben mindenhol máshol polgármesterként említették. Egészségi állapotára hivatkozva „mondott le”, miközben később az egyik legaktívabb helyi képviselő volt a Horthy-korszakban. Cegléd Város Képviselőtestületének 1919. október 16. jegyzőkönyve. MNL PML V. 71.a. 23. kötet, 290–308.; NAGY Dezső: I. m. 381.

¹⁵ Cegléd Város Képviselőtestületének 1919. november 27. jegyzőkönyve. MNL PML V. 71.a. 23. kötet, 343–363.; NAGY Dezső: I. m. 381.

¹⁶ KOLOFONT József: I. m. 164.; VÉGSŐ István: I. m. 40.

¹⁷ Cegléd Város Képviselőtestületének 1919. december 30. jegyzőkönyve. MNL PML V. 71.a. 23. kötet, 375–379.

ket Cegléden meg is valósították volna, de ez nem történt meg.¹⁸ Csupán meghallgatta a testület a követelést, további intézkedésről nem tudunk a források alapján.

1920 és 1922 között Cegléden nem rendeztek helyhatósági választást, csupán az 1920-as és 1922-es nemzetgyűlési választásokat tartották meg.¹⁹ Így 1921. november 26-án még a régi, 1914-ben és 1917-ben bekerült tagokból álló ceglédi képviselőtestület választotta teljes jogú polgármesterré Sárkány Gyulát, aki az egyedüli jelölt volt a posztra.²⁰

1923-ban Cegléden az alispán általános helyi választást írt ki, arra hivatkozva, hogy az 1914-ben választott képviselők mandátuma lejárt.²¹ Megkapták ugyan a figyelmeztetést, hogy nem ajánlott a voksolás,²² de Sárkány polgármester a rossz előjelek, a szociáldemokraták és fajvédők erős helyi bázisa ellenére megtartatta azt. A helyi újság szerint „meglehetősen csöndességben folytak le a városi képviselőválasztások”²³ 1923. február 11-én, vasárnap, amikor 50 választott képviselőre és 25 póttagra lehetett szavazni, azaz a testület fele újult meg.

1922–1923-ban több Pest megyei, Budapest környéki elővárosban is rendeztek általános helyi képviselő-választást, így a Ceglédhez közeli Kispesten 1922 júliusában, Erzsébetfalván (Pesterzsébeten) 1923 decemberében, de e helyeken azért, mert mindkét település akkor vált rendezett tanácsú várossá.²⁴ Kiskunfélegyháza már korábban is rendezett tanácsú város volt,

¹⁸ KOLOFONT József: I. m. 163.; NAGY Dezső: I. m. 356.; VÉGSŐ István: I. m. 14–15.

¹⁹ 1920-ban és 1922-ben Haller István kormánypárti, majd ellenzéki keresztényszocialista programmal győzött. HUBAI László: *Magyarország XX. századi választási atlasza, 1920–2000. II. kötet. Választókerületi adattár.* Napvilág Kiadó, Budapest, 2001. 58., 66.; VÉGSŐ István: I. m. 15–16.

²⁰ Cegléd Város Képviselőtestületének 1921. november 26. jegyzőkönyve. MNL PML V. 71.a. 24. kötet, 148–154.; NAGY Dezső: I. m. 370.

²¹ Tudnivalók a városi képviselő választásról. *Czeplédi Kisgazda*, 1923. február 11. 3.

²² Magyar Városok Országos Kongresszusa igazgatójának levele a képviselőtestületi tagok választása kapcsán, 1923. január 19. MNL PML V. 73.b. Cegléd város polgármesterének közigazgatási iratai. 3/1923. sz. i.

²³ A városi képviselőválasztások eredménye. *Czeplédi Kisgazda*, 1923. február 18. 2.

²⁴ Lásd erről részletesen e számban Ignác Károly tanulmányát.

ahol a ceglédi után, 1923. május 6-án tartottak általános helyi választást.²⁵

Cegléden a következő évben, 1924. június 1-jén újabb szavazásra került sor, amikor a képviselő-testület másik felének, az 1917-ben bekerült tagoknak a helyére választottak új képviselőket. Az 1923-as szűkszavú médiatudósítással szemben ekkor már sokkal bőségesebben, kissé patetikusan harangozták be az újabb voksolást: „Mai napon lesz a városi képviselők választása. Szavazóurnák elé áll tehát Cegléd népe, hogy kiválassza azokat, akiket a város ügyeinek vezetésére érdemeseknek tart. Legalább így kellene lenni, ha a választók leráznák magukról az eddigi nemtörődömséget. A várost ki kell ragadni a maradiságból s ez csak úgy lehetséges, ha a közönyt félretéve a város érdekét tartjuk szem előtt. Le kell rombolni a nemzetgyűlési választásnál keletkezett válaszfalakat. A város képviselőtestületében mindegyik osztálynak helyet kell engedni. Örvendetes esemény, hogy az Ipartestület vezetősége ezúttal együttesen tartotta jelölését a gazdatársadalom vezetőivel. A közös megértés útjára léptek, de fontos, hogy ezen úton becsületesen kitartsanak. Ezt kívánja a város érdeke s így lesz erős, tettekre kész, cselekvő képviselőtestületünk.”²⁶ A nemtörődömség kapcsán valószínűleg arra célzott a cikkszerző, hogy a helyi választásokon sokkal kevesebben vettek részt, mint a parlamentieken.

Az unalomba fulladt voksolásról is kapunk némi képet az egyik helyi laptól: „A legtöbb kerületben alig mutatkozott némi érdeklődés a polgárság részéről a választás iránt. Még ott is, ahol a gazda- és iparos társadalom együttes jelöltjeivel szemben ellenjelölteket állítottak, nagyon kevesen gyakorolták jogaikat.”²⁷ Egyesek, a protestáns közéleti lap hasábjain pedig egészen egyedi kívánalmakkal is előálltak a választások eredménye kapcsán: „Ma van Cegléden a városi képviselők egy részének a választása.

²⁵ Kiskunfélegyházán azonban már az összes képviselő mandátuma lejárt, így ott a választás mind a száz tagsági helyet érintette. *Félegyházi Hírlap*, 1923. május 4. 1–2. és május 13. 1.

²⁶ A városi képviselőtestületi tagok választása. *Ceglédi Hírmondó*, 1924. június 1. 2.

²⁷ Az új városi képviselők. *Ceglédi Hírmondó*, 1924. június 8. 1.

Szeretnők hinni, hogy az újonnan megválasztott városatyák igaz képviselői lesznek minden kulturális és közérdekű törekvésnek és velük csak megszorodik azoknak a száma, akik tudatában vannak hivatásuk fontosságának. Hisszük, hogy a felfrissített és megerősödött képviselőtestület igaz barátja lesz az ifjúság testnevelési ügyének és lehetőséghez képest minden áldozatot meghoz a testnevelés érdekében.”²⁸

Az újabb választáson szintén 50 képviselőt és 25 póttagot választottak,²⁹ így 1923–1924-ben megújult a ceglédi képviselő-testület mind a 100 választott tagsági helye. Ám figyelemre méltó, hogy egyesek, akik ekkor nem kerültek be a testületbe, később mint virilisek megjelentek a városatyák között.³⁰

Érdekes és feltűnő fejlemény – az egykori forrásokból legalábbis ez látható –, hogy a közvéleményt befolyásolni kívánó szélsőséges kigazdák is egyre inkább a kormányzópárt által képviselt irányba fordultak. A helyi jegyzőkönyvek alapján a képviselőtestületen belül is csökkent a vita. Úgy tűnik, Sárkány személye egyre inkább a konszolidáció és nyugalom felé vitte a ceglédi politikai közéletet.³¹

A következő általános választásra 1929 végén került sor, amikor az ország minden városában az új törvény (1929:XXX. tc.) alapján kerültek megújításra a helyi képviselő-testületek.³² Cegléden, immár mint megyei városban, 1929. december 8-án zajlott le a választás. A megközelítőleg 37 000 fős településnek³³ 11 197 szavazópolgára (30%) volt.³⁴

²⁸ Választások. *Ceglédi Keresztény Újság*, 1924. június 1. 4.

²⁹ A városi képviselőválasztások eredménye. *Ceglédi Kigazda*, 1923. február 18., 2.; Az új városi képviselők. *Ceglédi Hírmondó*, 1924. június 8. 1.

³⁰ Virilisek névjegyzékei: *Ceglédi Kigazda*, 1921. február 27. 3.; *Ceglédi Hírmondó*, 1926. február 14. 2.; NAGY: I. m. 376.

³¹ NAGY: I. m. 379.

³² A város hivatalos közleményei. *Ceglédi Hírmondó*, 1929. november 24. 1–2.

³³ *Az 1930. évi népszámlálás. I. rész. Demográfiai adatok községek és külterületi lakóhelyek szerint.* Szerk.: KOVÁCS Alajos. A Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1932. 52.

³⁴ A városi képviselők megválasztása. *Ceglédi Hírmondó*, 1929. december 15. 2. Az újság ugyan összesítve 14 500 választóról írt, de azok számát kerületenként is megadta, és a kerületi adatok összesítése alapján csak 11 197 választó

Kifejezetten nagy várakozás előzte meg a helyi lapok alapján: „A városatya választások sokkal jobban érdeklik a közönséget, mint a megyeiek, így természetesen Cegléden is nagyobb a mozgalom. Az egyéni vágyak, elvakult gyűlölet nagy pogány zűrzavarából föltétlenül mentsük ki a legnagyobb értéket: a város lakóinak összhangját, a békés haladásra és együttműködésre szükséges keresztény lelkületet.”³⁵ Az újságíró itt az 1929 november eleji Pest vármegyei törvényhatósági választásokra célt, amelyen a ceglédiek, ha nem is sokkal, de kevesebben mentek el szavazni: akkor a kormánypárt listájára 3448 fő, a szociáldemokrata listára 1540 fő szavazott.³⁶

Mások igencsak pesszimisták voltak, mielőtt a városi választás eredményei nyilvánosságra kerültek volna: „Bár a Biblia úgy mondja: sokan vannak a hivatottak, de kevesen a választottak. Nálunk nemcsak a választottak lesznek kevesen, de a hivatottak is. Sőt ezek talán a legkevesebben. Kisszerű személyi harcokká előzik meg tehát a választást. Sokan szereznek haragosokat, ellenségeket; jóbarátok lesznek ellenfelekké, sértett hiúságok fogják nyugtalanítani a lelkeket a választások előtt. Hát még választások után, mikor sokan már csak a karzaton kaphatnak állóhelyet azok közül, akik eddig a földszinten ülhettek?”³⁷

A választópolgároknak valamivel több mint a fele, 5800 fő szavazott a városi képviselőkre (52%). Ebből 900 fő (15,5%) voksolt a szociáldemokratákra, akik azonban csak a 12-ből hét választókerületben állítottak listát, és miután egyik helyen sem tudtak többségbe kerülni, egy mandátumot sem szereztek. A „hivatalos lista”, azaz a Nemzeti Párt néven induló helyi kormánypárt kapta a szavazatok túlnyomó többségét, így ők vitték el majdnem az összes mandátumot. Egyes kerületekben voltak „polgári”, azaz nem szociáldemokrata ellenlisták is, amelyek közül végül kettő

volt. Utóbbi adatot közölte egy másik hely lap is: A választás mérlege. *Ceglédi Kisgazda*, 1929. december 15. 2.

³⁵ Adventre. *Cegléd és környéke*, 1929. december 1. 1.

³⁶ A vármegyei választáson tehát közel 5000, míg a képviselőtestületi választáson 5800 választópolgár adta le a voksát. Választás után. *Ceglédi Hírmondó*, 1929. november 10. 1.

³⁷ Jelölések, választási előkészületek. *Ceglédi Hírmondó*, 1929. december 2. 2.

ért el többséget, megszerezve ezzel az adott kerület mandátumait.³⁸

Az 1929-es törvény csökkentette a városi képviselők létszámát, így a 200 fős testületből 100 fős grémium lett. Ekkor 50 választott tag és 25 póttag szerzett mandátumot. Az 50 virilis tag megállapítása már megtörtént.³⁹

Csalódott volt a részvétel tekintetében a sajtó: „Hogy a társadalom általában nem élénkült fel a választásokon, az is mutatja, hogy a választók nagy része nem jelent meg az urnáknál. Nagyon sokan nem éltek választói jogukkal. Mintha az általános választói jog gyakorolhatása elvesztette volna varázsát.”⁴⁰ A *Cegléd és Környéke* című helyi katolikus lap egyébként igyekezett mérsékeltbben összefoglalni a lezajlott eseményeket. Megjegyezzük, ahol a lakosság kevesebb mint egyharmada szavazhat, általános választójogról nem beszélhetünk.

A Dobos Sándor főszerkesztésében megjelenő *Ceglédi Kisgazda* pártlapként viszont örült annak, hogy a baloldali eszméket képviselők visszaszorultak: „A ma egyheti választás a legfényesebb bizonyíték a mi egyszerű népünk politikai érettsége mellett. Pedig volt reá bőven alkalom és mód, hogy lesikoljon az egyenes útról. Hiszen majd minden kerületben futott a polgári listák mellett a szociáldemokraták ellenlistája. Amelyek mellett megtévesztőek is voltak. Mert kifejezetten, így magukat nem nevezték meg, hanem: *Polgárok és Munkások Szövetsége* név alatt igyekeztek népünk között a mérges mákonyt elhinteni. [...] A lefolyt választásnak van egy igen fontos, igen nagy tanulsága. Éspedig az: *hogy immár maga a nép széles rétege a legnehezebb, elégedetlenséget szülő viszonyok között is tudatában van annak, hogy érdekei védelmére, sorsa javítására, felkarolására a szociáldemokrácia nem egyedül üdvözítően van hivatva. Hanem világos, hogy éppen a nép legszélesebb részeinek védelmére a polgári társadalom megfelelő képviselője hivatott.* Csak ennek a

³⁸ A városi képviselők megválasztása. *Ceglédi Hírmondó*, december 15. 2.; A választás mérlege. *Ceglédi Kisgazda*, 1929. december 15. 2.

³⁹ Városi közgyűlés. *Ceglédi Kisgazda*, 1929. július 6. 2.; Városatya választás. *Ceglédi Hírmondó*, 1929. november 24. 1.

⁴⁰ A választások után. *Cegléd és környéke*, 1929. december 15. 1.

képviseletnek: *megfelelő*-nek kell lenni. Ez képes csak arra, hogy aztán *ennekszerinte* cselekedjék is.⁴¹ A kormánypárti szólamű cikk, az országos hangnemet lemásolva, élesen kritizálva írt a baloldal jelöltjeiről.

A polgármester-választásra 1929. december 23-án került sor. Ismét csak egy pályázó volt, így nem meglepő módon Sárkány Gyula lett, illetve maradt Cegléd polgármestere.⁴² Igencsak egyedí, mondhatjuk, őszinte gondolatokat fogalmazott meg: „Ezelőtt 10 évvel foglalta el ezt a széket – mondotta. Akkor programot azért nem adott, mert a viszonyokat, a lehetőségeket még nem ismerte. Most programot viszont azért nem tud és nem is akar adni, mert a viszonyokat nagyon is jól ismeri. És abban a helyzetben, amelyben ma ez az ország és ez a város van, komolyan, becsületesen, magát elkötelező programot nyújtani a lehetetlenségek közé tartozik.”⁴³

*

Kiskunhalas 1745 óta a Jászkun Kerület (későbbi nevén: Hármaskerület) része volt. A részben autonóm közigazgatási terület felszámolása következtében a város 1872-től rendezett tanácsú város lett. A Hármaskerület megszűnése után, 1876-tól Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye részévé vált.⁴⁴ Első polgármestere – Kossuth Lajos kormányzó egykori futárja – a '48-as szellemiségű Vári Szabó István jogász volt. Egészen hosszú ideig, 1872–1903 között állt a város élén.⁴⁵ 1909-től Silling Ede került a polgármesteri székbe. 1917-től vizsgálat indult ellene, majd 1918

⁴¹ A választás mérlege. *Ceglédi Kisgazda*, 1929. december 15. 2. Kiemelések az eredetiben.

⁴² Cegléd Város Képviselőtestületének 1929. december 23. jegyzőkönyve. MNL PML V. 71.a. 28. kötet, 33–72.; Városunk tisztújító közgyűlése. *Ceglédi Hírmondó*, 1929. december 29. 1.

⁴³ Tisztújító közgyűlés. *Ceglédi Kisgazda*, 1929. december 28. 1.

⁴⁴ NAGY SZEDER István: *Kiskun-Halás város története oklevéltárral. A Redemptio utáni kor 1745-től kezdve*. Magánkiadás, Kiskunhalas, 1993. 114–115.

⁴⁵ KOMÁROMI Szilárd-VÉGSŐ István: *Vári Szabó István – Kiskunhalas város polgármestere*. Thorma János Múzeum, Kiskunhalas, 2008. 18–33.

nyarán „korrupciós” vádak miatt Pest vármegye Közigazgatási Bizottsága felfüggesztette. Innentől Kolozsváry Kiss István helyettesítette a polgármesteri székekben.⁴⁶

Az utolsó dualizmus kori választás 1916. november 27-én volt, amely a képviselő-testület választott tagjainak felét érintette: 50 rendes és 25 póttag mandátuma került kiosztásra.⁴⁷ Kolozsváry Kiss István helyettes polgármesterként vitte a település ügyeit, és ő határozta meg a város közigazgatását. Nyíltan csatlakozott a Kun Köztársaság létrehozásához 1918 végén. Kunszentmiklós mellett Kiskunhalas csatlakozott ahhoz a felhíváshoz, miszerint a Kiskunság és más csatlakozó magyar területek szakadjanak el a Károlyi-féle Magyarországtól, egyfajta kérészállamot alkotva, de kárpótlást is kérve azért, mert az önmegváltás (redempció) idején befizetett összeg fejében létrejött Jászkun Kerület (Hármas Kerület) 1876-ban megszűnt. A szabad kun állam, a Kun Köztársaság kezdeményezése 1919 elején a direktórium létrejöttével teljesen elhalt. Kolozsváry Kiss együttműködött 1919. augusztustól a megszálló román hadsereggel is.⁴⁸

Kolozsváry Kiss 1919 telén elhatározta, hogy a következő évi nemzetgyűlési választásokon jelöltként (Országos Kisgazda- és Földműves Párt) indul, ezért fokozatosan helyettesének adta át a közigazgatás irányítását. Ez az elhatározás végül tettekben is megnyilvánult. Thuróczy Dezső ügyvéd lett a helyettes polgármester, aki a kisgazdamozgalom helyi képviselője volt.⁴⁹ A helyi keresztény újságok folyamatosan támadták, mivel saját jelöltjü-

⁴⁶ Tehát felfüggesztik a polgármestert! *Kiskunhalas Helyi Értesítője*, 1918. augusztus 14. 2.

⁴⁷ Úgy tűnik, hogy a 200 fős testület képviselői helyeinek feléről rendeztek ekkor választást. Az új városi képviselők. *Kiskunhalas Helyi Értesítője*, 1916. november 29. 2.

⁴⁸ Végső István: A Kun Köztársaság nyomában: üldözés, letartóztatás, antiszemitizmus, gyilkosság (Kiskunhalas 1918–1920). In: *Csoportosulás, lázadás és a társadalom terrorizálása. Rendészettörténeti tanulmányok 2.* Rendőrség Tudományos Tanácsa, Budapest, 2019. 96–105.

⁴⁹ A függetlenségi párt a kisgazdapárthoz csatlakozott. – Dr. Kolozsváry Kiss István a képviselőjelölt. *Kiskunhalas Helyi Értesítője*, 1919. december 17. 3.; Személyi hír. Uo., 1919. december 31. 2.

ket szerették volna Kiskunhalas élén látni.⁵⁰ Thuróczy 1920 első, majd második felében is lemondott, de mindig visszavonta ezeket a döntéseit.⁵¹ A *Halasi Újság*, a Keresztény Nemzeti Párt szöcsöve igen szélsőséges hangnemben próbálta őt és a kispapokat lejáratni. Vagyis Kolozsváry Kisst és Thuróczyt egyszerre támadta a keresztény oldal. Néhány ehhez hasonló kortes verset terjesztett a széles nyilvánosság előtt a lapja hasábjain:

„Kolozsváry nagy hazafi / Pápistát nem akar látni / Inkább paktál a zsidóval / Mindenféle nációval. / Mert az rá szaval.

Van egy kortes, / csak helyettes Polgármesteri székre les / Gyöngye legény volt ügyvédnek / Nem való polgármesternek. / »helyettesnek« sem.

Pesti zsidók, helyi Babók / Csináltak egy gazdapártot / Szükségük van a parasztra / Addig amíg leszavaz a Kolozsváryra.”⁵²

A kiskunhalasi kispapmozgalom tagjai között voltak zsidó származásúak (Frankl, Práger, Schneider stb.), illetve olyan tethető gazdacsaládok, amelyeket zsidónak (Babó) címkéztek.⁵³ Az 1920-as évek elején Kiskunhalason nem rendeztek helyhatósági választást, csupán az 1920-as és 1922-es nemzetgyűlési vá-

⁵⁰ Még most sem készült el Kolozsváry program-beszédével. *Halasi Újság*, 1920. január 18. 2.; Az ellenpárt kortesei. *Kiskunhalas Helyi Értesítője*, 1920. január 21. 4.

⁵¹ Folytonosan szabálytalannak, törvénytelennek ítélték politikai ellenfelei a helyettes polgármesteri tisztségét. Talán ennek köszönhető, hogy ekkora nyomás alatt megingott és kétszer is lemondott. „A helyettes polgármesterség”. *Halasi Független Hírlap*, 1920. március 20. 3.; Thuróczy Dezső. *Halasi Független Hírlap*, 1920. május 8. 1.; Thuróczy helyettes polgármester bukása – Molnár Mihály a város helyettes polgármestere. *Halasi Újság*, 1920. október 9. 1.

⁵² Hasonló kortes vers volt még: „Dózsa Zsiga sátorát épít a választás napjára / Van már hozzá kommunista vörös-csörgős sipkája / Bent látható Thuróczy a pojáca / A halasi kispap-párt csodája. / Kolozsváry, Kolozsváry a pártjával kirukkol / Mellette áll, mellette áll Frankl zsidó fogdoktor / És a többi kunhalasi zsidóság / Ez a helyi paraszt-párti társaság.” *Kiskunhalas Helyi Értesítője*, 1920. január 4. 2.; január 11. 2.

⁵³ VÉGSŐ István–SIMKO Balázs: *Zsidósors Kiskunhalason – kisvárosi út a holokauszthoz*. L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2009. 34., 45–50., 109.; *Halasi Újság*, 1920. január 25. 1–2.

lasztásokat tartották meg. Utóbbin a kormánypárti báró Prónay György szerzett mandátumot októbrista ellenfelével szemben.⁵⁴

A helyi közéletben fontos esemény volt, hogy 1924 februárjában Thuróczyt polgármesterré választotta a városi közgyűlés.⁵⁵ Thuróczy ellen a támadások nem szűntek meg. Még abban a hónapban is volt ellene vizsgálat felelőtlen városgazdálkodás és költségvetési hiány miatt.⁵⁶ Végül 1924. február 20-án, Agorasztó Tivadar alispán jelenlétében 108 szavazatot kapott Thuróczy, míg ellenlábasa, az egységes párti dr. Mészöly István jogász, földbirtokos 76 voksot.⁵⁷ Pozíciója így megerősödött, úgy tűnt, hogy ellenfelei is elcsendesedtek, és egy nyugodtabb időszak kezdődhet. Ám a helyhatósági választások Kiskunhalason továbbra is elmaradtak, hiába kellett volna a rég lejárt mandátumú képviselők helyére újakat választani. Így sokan maradtak, akik továbbra is Thuróczy távozását akarták.⁵⁸

Végül Kiskunhalas megyei városban csak 1929 végén, már a karácsonyi ünnepek közeledtével, december 22-én, vasárnap került sor a helyi képviselők választására, immár a 1929. évi XXX. tc. alapján.⁵⁹ A 28 000 fős településen⁶⁰ csak 5024 (18,6%) szavazópolgár volt. A helyi lap igen részletes életképet adott a voksolás napjáról: „Vasárnap már a reggeli órákban szokatlanul nagy embercsoportok álltak az uccákon, beszélgettek és sokan mérlegeltek és jósolni próbálták a választási eredményeket, még

⁵⁴ 1920-ban Kolozsváry Kiss István az Országos Kisgazda- és Földműves Párt jelöltjeként lett nemzetgyűlési képviselő. Kormánypárti programmal lett nemzetgyűlési, majd országgyűlési képviselő báró Prónay György (Egységes Párt). 1922-ben és 1926-ban kisgazdapárti jelölteket (Függetlenségi és '48-as Kossuth Párt, Keresztény Nemzeti Földműves és Polgári Párt) győzött le. HUBAI László: I. m. 13., 18., 36., 58.

⁵⁵ Dr. Thuróczy Dezső pályázata a polgármesteri tisztségre. Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltára (MNL BKML), V. 273.b. Kiskunhalas Város Tanácsának közigazgatási iratai. 1892/1924. sz. i.; A polgármesterválasztás. *Kiskunhalas Helyi Értesítője*, 1924. február 23. 1.

⁵⁶ *Kiskunhalas Helyi Értesítője*, 1924. február 2. 2; február 20., 2.; december 31. 4.

⁵⁷ *Kiskunhalas Helyi Értesítője*, 1924. február 23. 1.

⁵⁸ Uo.

⁵⁹ Mely város, mikor választ Pestmegyében? *Kiskunhalas Helyi Értesítője*, 1929. november 30. 1.

⁶⁰ *Az 1930. évi népszámlálás. I. rész.* I. m. 52.

mielőtt a szavazás megkezdődött volna. Az emberek mind többen gyülekeztek a piactéren és az uccákon úgy, hogy a városba jövő idegennek is feltűnhetett, hogy a város nem mindennapi eseményre készülődik.”⁶¹ Végül 3099 fő szavazott le (61,7%) a választópolgárok közül.

Kiskunhalason a képviselő-testület létszáma 72 főre csökkent, amelynek felét választották. A helyi választáson a kormánypárt listája győzött a Katolikus Népszövetségével szemben. A létszámcsökkentés miatt 36 rendes tag és 18 póttag került a testületbe. Az 1913-as testületből senki, míg a 1916-os képviselő-testületből hat fő maradt az 1929-ben választott tagok között.⁶² Néhányan, akik ekkor a választáson nem kaptak elég szavazatot, így nem tudtak mandátumot szerezni, később a virilis névjegyzékeken bukkannak fel majd a testületi jegyzőkönyvekben.⁶³

A választás után, 1930. január 15-én került sor a polgármester-választásra. 72 választott és virilis tag mellett a városi tisztségviselők is szavazhattak. Hat pályázó volt a polgármesteri posztra, de Fekete Imrén és Thuróczy Dezsőn kívül végül mindenki visszalépett, és mindenki Fekete javára. Ennek ellenére a polgármester-választáson szavazategyenlőség jött létre, 38-38 szavazat érkezett a két jelöltre, így a törvényes szabályozásnak megfelelően sorshúzással döntötték el az eredményt. Az „ellenjelölt”, „gyüttment” Fekete Imre nyerte el a polgármesteri széket.⁶⁴ A két férfi közötti küzdelem aztán komoly személyeskedésbe fulladt, bírósági ügy lett belőle, és a pereskedés egészen 1944-ig tartott. Állítólag a harmincas években Thuróczy azt mondta ellenfeléről, „hogyan lehetett egy románt megválasztani”, Fekete bihari, határon túli származására utalva ezzel. Fekete Imre tíz évig, 1939-ig maradt polgármester, akkor Kathona Mihályt választották meg utódjául. Az 1929-es ellenfelek közötti pereske-

⁶¹ A vasárnapi képviselőtestületi tagválasztáson az egységspárt listája jutott győzelemhez. *Kiskunhalas Helyi Értesítője*, 1929. december 25. 3.

⁶² Uo., illetve Az új városi képviselők. *Kiskunhalas Helyi Értesítője*, 1913. január 29. 4.; 1916. november 29. 2.

⁶³ Virilis névjegyzékek és képviselőtestületi tagnévsorok: *Kiskunhalas Helyi Értesítője*, 1930. december 6. 6.; 1930. december 17. 5.

⁶⁴ Halas város tisztújító közgyűlése – Halas város polgármesterévé Dr. Fekete Imrét választották meg. *Kiskunhalas Helyi Értesítője*, 1930. január 18. 1.

dés tovább folyt. Thuróczyra végül 500 pengő büntetést szabott ki a Kalocsai Törvényszék 1943-ban, amit a Budapesti Királyi Ítéletábla is helyben hagyott 1944-ben.⁶⁵

*

A „két várost”, amelyek jól láthatóan külön úton jártak, mégis érdemes összevetni. A különböző történeti-földrajzi jellemzők mellett sok hasonlóság volt köztük. Kiemelkedő dualizmus kori polgármestereik voltak, mint Gubody Ferenc és Vári Szabó István, és a '48-as szellemiség határozta meg a közéletüket. Jelentős paraszti társadalmuk miatt mindkét városban meghatározó volt a kiscgazdamozgalom, ugyanakkor az 1920-as évek elején ez igencsak különböző irányultságot mutatott. Míg Cegléden a helyi kiscgazdák voltak az antiszemita, radikális erők, addig Kiskunhalason éppen hogy az ottani kiscgazdákat vádolták „zsidóbarátsággal”, azaz ott ellenük (is) irányult az antiszemitizmus.

Az önkormányzati életet tekintve az első világháborúban sok településen kialakult közigazgatási válság mindkét várost elérte. Cegléden számos személy került „városvezetői” pozícióba, míg Kiskunhalason 1918-ban korrupció vádjával leváltották Silling Ede polgármestert. A politikai élet radikális változásai, hullámlása miatt „helyettes polgármesterek kora” köszöntött be a helységekben. Sárkány Gyula és Thuróczy Dezső is évekig konfliktusban volt a saját képviselő-testületével. A tisztség megszerzésével viszonylagos nyugalom köszöntött be, de Sárkánynak jobban sikerült a konszolidáció a saját pozíciója kapcsán, és ő biztosabb volt abban, hogy az ellenforradalomra veszélyt jelentő politikai csoportokkal, szervezetekkel, mozgalmakkal szemben a kormánypárt jelöltjei képesek lesznek mandátumot szerezni a városában. Az 1929. évi XXX. tc. által előírt városi választás pedig Cegléden rendezte a politikai, közigazgatási helyzetet, míg Kiskunhalason inkább mélyítette a közéleti problémákat.

⁶⁵ MNL PML IV 408. b. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye alispánjának közigazgatási iratai. 25413/1944. sz. i.